

Fimmtudaginn 23. nóvember 1995.

Nr. 382/1993.

Samband íslenskra samvinnufélaga

(Jón Finnsson hrl.)

gegn

Þrotabúi Kaupfélags Reykjavíkur

og nágrennis

(Hlöðver Kjartansson hdl.)

Gjaldþrot. Riftun. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 17. september 1993. Hann krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann þess, að dæmdur höfuðstóll fari ekki fram úr 10.164.831 krónu miðað við 1. júní 1995 og vextir verði dæmdir frá þeim degi, og skuli þeir miðaðir við meðaltal vaxta af almennum óbundnum sparisjóðsreikningum hjá viðskiptabönkum og sparisjóðum.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms um annað en virðisaukaskatt af málskostnaði og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Nokkur ný skjöl hafa verið lögð fyrir Hæstarétt.

I.

Hinn 5. september 1994 staðfesti Héraðsdómur Reykjavíkur nauðasamninga fyrir áfrýjanda. Lánardrottnum var boðin 25% greiðsla miðað við stöðu krafna 6. júní 1994. Greiðslur skyldu fara fram 1. desember 1994 og 1. júní 1995. Krafa stefnda nam með dráttarvöxtum og málskostnaði samtals 40.459.456 krónum. Vara-krafa áfrýjanda byggist á greiðslu 25% kröfunnar ásamt verðbótum, samtals 10.164.831 krónu. Krafa þessi var fyrst sett fram við mál-flutning fyrir Hæstarétti, og var henni mótmælt af hálfu stefnda. Eins og efni hennar er háttað, er ekki ástæða til að fjalla um hana hér fyrir dómi.

II.

Í málinu krefst stefndi þess, að rift verði greiðslu á hluta skulda Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis (KRON) við búvörudeild

áfrýjanda, sem fram fór með afsali efri hæðar hússins að Furugrund 3 í Kópavogi 22. maí 1990, eins og nánar greinir í héraðsdómi. KRON hafði þegar 25. október 1989 framselt til búvörudeildarinnar kaupleigusamning, sem félagið hafði gert við Grundarkjör hf. 31. mars 1989 um leigu á verslunarrekstri, lausum innréttingum, tækjum og áhöldum að Furugrund 3. Leigutíminn var frá 1. apríl 1989 til 1. maí 1993. Grundarkjör hf. var úrskurðað gjaldþrota 17. maí 1990.

Af hálfu áfrýjanda er því haldið fram, að við gjaldþrot Grundarkjörs hf. hafi hann orðið að bregðast skjótt við sem handhafi kaupleigusamningsins til að draga úr tjóni því, sem af gjaldþrotinu gat leitt fyrir hann. Á þessum tíma hafi KRON verið að selja eignir og greiða skuldir, þar sem hætta átti verslunarrekstri og gera félagið upp. Stjórn KRON hafi þá talið, að félagið myndi geta staðið við allar skuldbindingar sínar.

Bú KRON var tekið til gjaldþrotaskipta 22. apríl 1991, og er sá dagur frestdagur við skiptin.

Stefndi byggir kröfur sínar um riftun greiðslunnar aðallega á 54. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978, er í gildi voru, sbr. 190. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl. Telur hann, að KRON og áfrýjandi hafi verið nákomnir aðilar í skilningi 2. gr. laga nr. 6/1978 og því eigi frestur 2. mgr. 54. gr. við um skipti þeirra, en hann hafi ekki verið liðinn. Til vara byggir hann riftunarkröfuna á 61. gr. laganna. KRON hafi á þessum tíma verið ógjaldfært og fyrirsvarsmönnum áfrýjanda ekki dulist það.

III.

Riftunarreglur gjaldþrotalaga ber að skýra eftir þeim aðstæðum, sem fyrir lágu, þegar umdeild greiðsla var innt af hendi.

Í máli þessu reynir á merkingu ákvæða b – d liðar 2. gr. laga nr. 6/1978 um nákomna aðila. Nákominn í skilningi ákvæðanna eru tvö félög eða stofnanir, ef annað þeirra eða fólk því nákomið „á verulegan hluta“ af hinu félaginu eða stofnuninni eða þau hafa „sambærilegt hagsmunasamband“. Kemur því til athugunar, hvort eignarsamband eða annað hliðstætt hagsmunasamband var með áfrýjanda og KRON, þegar greiðslan fór fram.

KRON var eitt þeirra kaupfélaga, sem áttu aðild að áfrýjanda. Eignarhlutur þess af stofnsjóðsinnstæðu nam 7,77%, og samkvæmt

samþykktum áfrýjanda bar félagið ábyrgð á skuldbindingum áfrýjanda með þeirri fjárhæð. Sú fjárhæð var að handveði hjá áfrýjanda fyrir því, sem KRON kynni að skulda á hverjum tíma. KRON átti samkvæmt samþykktum áfrýjanda rétt á einum fulltrúa á fulltrúafundi og síðan einum fyrir hverja 400 félagsmenn. Á aðalfundum áfrýjanda 1989 og 1990 átti félagið þannig rétt á 39 fulltrúum, en heildarfulltrúafjöldinn var 131 fyrra árið, en 124 hið síðara. Þá var stjórn áfrýjanda heimilt að láta trúnaðarmenn kynna sér hag, reikninga og starfshætti KRON sem og annarra sambandsfélaga, og félaginu var skylt að senda stjórninni skýrslur um hag og rekstur þess. Þá ráku áfrýjandi og KRON Miklagarð hf. á þessum tíma, og áttu bæði félögin stóran hlut í því félagi. Hafði sérstakur samningur verið gerður þeirra í milli um verslunarmál 31. janúar 1990 um að beina smásölu KRON og heildsölu áfrýjanda í einn farveg. Átti Miklagarður hf. að sjá um smásöluna, en KRON að hætta störfum. Finna átti sameiginlegar leiðir til að koma í veg fyrir, að greiðsluerfiðleikar KRON gætu leitt til gjaldþrots, ekki síst vegna þess, hve það hætti skyndilega störfum. KRON hafði verið einn stærsti viðskiptavinur búvörudeildar áfrýjanda og skuldaði mikið fé. Framkvæmdastjóri KRON á þessum tíma og einn stjórnarmanna þess voru í níu manna stjórn áfrýjanda, sem kjörin var á aðalfundi. Þá átti einn framkvæmdastjóra áfrýjanda sæti í níu manna stjórn KRON, þar sem hann var félagsmaður.

Tengsl áfrýjanda og KRON voru þannig aðallega af félagslegum og viðskiptalegum toga spunnin. Verður ekki séð, að verulegur munur hafi verið á þessum tengslum og margra annarra félaga og stofnana viðskiptalífsins. Í orðin „sambærilegt hagsmunasamband“ í d-lið 2. gr. laga nr. 6/1978 verður ekki lögð rýmri merking en svo, að þar sé fyrst og fremst átt við verulegan eignarhlut, enda er beinlínis vísað til b- og c-liðar ákvæðisins, þar sem slíkt er áskilið. Það voru miklu fremur félagslegir og viðskiptalegir hagsmunir, sem tengdu þessa aðila, en eignarhluti KRON í stofnsjóðsinnstæðu áfrýjanda, sem ekki var verulegur. Áhrif annars á ákvarðanir hins á þeim tíma, sem hér skiptir máli, voru ekki nema að litlu leyti sprottin af þeim áhrifum, er fylgdu þeim eignarhluta. Þegar á allt er litið, verður því að telja, að áfrýjandi og KRON hafi ekki verið nákomin í skilningi 2. gr. gjaldþrotalaga. Kemur riftun samkvæmt 54. gr. laganna því

ekki til álita í málinu, þar sem sex mánaða frestur 1. mgr. ákvæðisins var löngu liðinn, er KRON var tekið til gjaldþrotaskipta.

Ósannað er, að fyrirsvarsmenn áfrýjanda hafi mátt sjá fyrir, þá er eigninni að Furugrund 6 var afsalað, að KRON stefndi í gjaldþrot. Af samningum KRON og áfrýjanda um Miklagarð hf. í janúar 1990 má sjá, að stefnt var að því að forðast það. Fram er komið, að það var ekki fyrr en síðar það ár, að stjórn KRON gerði sér ljóst, að nauðasamningar eða gjaldþrot væri óumflýjanlegt.

Samkvæmt framansögðu ber að hafna riftunarkröfu stefnda.

Rétt er, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Samband íslenskra samvinnufélaga, skal sýkn af kröfum stefnda, þrotabús Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis.

Málkostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

S é r a t k v æ ð i Hjartar Torfasonar

Ég er samþykkur atkvæði hæstaréttardómaranna Hrafns Bragasonar og Péturs Kr. Hafstein um annað en það, hvort áfrýjandi og KRON hafi mátt teljast nákomnir aðilar vegna hagsmunatengsla af því tagi, sem um ræðir í b-, c- og d-lið 2. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978, eins og ástatt var á þeim tíma, er hin umdeilda greiðsla til búvörudeildar áfrýjanda fór fram, ellefu mánuðum fyrir frestdag við gjaldþrot KRON. Eins og í atkvæðinu greinir, taka staflíðir þessir fyrst og fremst til skyldleika við lögaðila, sem byggður er á eignarhlut í honum eða fyrirtæki hans, sbr. b- og c-lið, og er rétt að miða það, hvað talist geti sambærilegt hagsmunasamband, sbr. d-lið, við þá undirstöðu ákvæðanna. Fyrir liggur, að áfrýjandi er samvinnusamband kaupfélaga og annarra samvinnufélaga víðs vegar um land, sem hefur þann tilgang að efla samstarf og samstöðu meðal þeirra og hafði einnig með höndum víðtæka eigin starfsemi, sem tengd var þessum grunni. KRON var á hinn bóginn það samvinnufélag á höfuðborgarsvæðinu, sem mestu skipti innan sambandsins. Á það ber að fallast, að eignarhluti KRON í stofnsjóðum áfrýjanda

ásamt aðild þess á grundvelli hans og félagatölu sinnar verði ekki talinn svo veigamikill einn sér, að numið geti verulegum eignarhlut eða hagsmunasambandi, er geri aðilana nákomna í skilningi umræddra lagaákvæða.

Á hinn bóginn er einnig á það að líta, að þessir tengdu aðilar höfðu undanfarin ár átt í beinu samstarfi á meginstarfssviði KRON, sem var smásöluverslun í Reykjavík. Tók það meðal annars til stórverslunarinnar Miklagarðs í húsi áfrýjanda við Holtagarða, sem rekin var frá árinu 1983 í formi sameignarfélags án sjálfstæðrar skattaðildar með þátttöku þeirra beggja, og var eignarhlutur KRON 52%, en áfrýjanda 30%. Frá 1. janúar 1989 var þessi rekstur í höndum samnefnds hlutafélags, þar sem eigendur og eignarhlutföll voru upphaflega hin sömu og í sameignarfélaginu, en vegna hlutafjárlaukningar varð áfrýjandi síðar eigandi að meiri hluta hlutafjárins. Enn fremur voru báðir aðilar meðal hluthafa í félaginu Þönglabakka 1 hf., sem stofnað var 1987 og varð eigandi að samnefndu húsi í Mjóddinni, þar sem KRON rak stórmarkaðinn Kaupstað og hafði einnig höfuðstöðvar sínar. Rekstur þessara stórverslana var tengdur breytttri stefnumörkun í starfsemi KRON, sem áfrýjandi tók þátt í að móta, en áður hafði félagið aðallega stuðst við smærri hverfisverslanir. Telja verður, að þátttaka áfrýjanda í rekstri Miklagarðs og stuðningur hans við rekstur Kaupstaðar, sem Mikligarður hf. tók við í apríl 1990, hafi verið svo samofin almennri starfsemi KRON og svo veigamikill þáttur hennar, að jafna megi við eignaraðild í skilningi 2. gr. gjaldþrotalaga. Þegar þetta er virt ásamt eignaraðild KRON að sambandi áfrýjanda, sem samstarfið var sprottið af, verður að álykta, að félögin hafi verið nákomin. Hafi það enn átt við, þegar hin umdeilda ráðstöfun kom til, þó að KRON væri þá hætt rekstri, enda var hún gerð í beinu framhaldi af fyrra samstarfi.

Tilfni ráðstöfunarinnar var fyrirvaralítið gjaldprot Grundarkjörs hf., sem tekið hafði við verslunarrekstri að Furugrund 3 rúmu ári fyrr á grundvelli kaupleigusamnings og húsaleigusamnings við KRON. Verður við það að miða, að sala á húsnæðinu hefði ekki átt sér stað á þessum tíma, ef þetta hefði ekki borið að. Búvörudeild áfrýjanda hafði fengið kaupleigusamninginn framseldan og þannig öðlast beina hagsmuni af því, að verslun héldi áfram í húsinu. Vegna þeirra og aðstöðu KRON var ekki óeðlilegt að bregða á það

ráð að kaupa húsið, og þurfti það ekki að líta svo út, að hagsmunir annarra lánardrottna KRON yrðu fyrir borð bornir. Ekki er veðfengt, að kaupverð hafi verið fullnægjandi, en mismun þess og áhvílandi skulda þurfti að greiða með peningum eða ígildi þeirra. Áskildi búvörudeild, að honum yrði ráðstafað upp í skuld KRON við sig. Eins og atvikum var háttað, verður ekki á það fallist, að þessi greiðslueyrir skuldarinnar hafi verið óvenjulegur eða greiðslan innt fyrir en eðlilegt var, og fjárhæð hennar réð ekki úrslitum um gjaldfærni KRON. Af því leiðir, að hafna verður kröfu stefnda um riftun á grundvelli 54. gr. laga nr. 6/1978, þótt frestur samkvæmt 2. mgr. hennar hafi ekki verið liðinn.

Með vísan til þessa og að öðru leyti til forsendna í atkvæði fyrrgreindra hestaréttardómara er ég samþykkur niðurstöðu þeirra, bæði um efni málsins og málskostnað.

S é r a t k v æ ð i
Guðrúnar Erlendsdóttur og
Haralds Henryssonar

I.

Við erum samþykk I. og II. kafla í atkvæði meiri hluta dómara.

II.

Ráðstöfun sú, sem stefndi krefst riftunar á, fór fram 22. maí 1990, en frestdagur við gjaldprotaskiptin, sem hér um ræðir, var 22. apríl 1991. Byggir stefndi kröfur sínar aðallega á 54. gr. gjaldprotalaga nr. 6/1978. Telur hann, að frestur samkvæmt 2. mgr. 54. gr. hafi ekki verið liðinn, þar sem KRON og áfrýjandi hafi verið nákomin í skilningi 2. gr. laganna.

Eins og fram kemur í héraðsdómi, voru nán tengsl milli KRON og áfrýjanda, bæði skipulagslegs og viðskiptalegs eðlis. Þau ráku saman Miklagarð hf., og áttu bæði félögin stóra hluti í því félagi. Á þeim tíma, sem hér um ræðir, var framkvæmdastjóri KRON jafnframt framkvæmdastjóri Miklagarðs hf., og átti hann einnig sæti í stjórn áfrýjanda. Forstjóri áfrýjanda svo og stjórnarformaður og framkvæmdastjóri áttu sæti í stjórn Miklagarðs hf., og maður úr stjórn áfrýjanda átti sæti í stjórn KRON. Fyrrverandi stjórnarfor-

maður KRON, sem jafnframt hafði verið stjórnarformaður Miklagarðs hf., bar fyrir skiptarétti, að stjórnarmenn áfrýjanda hefðu fengið allar upplýsingar um fjárhagsstöðu KRON og vitað nákvæmlega, hvernig staðan var, og sagði hann, að þeir hefðu fengið sömu upplýsingar og stjórnarmenn KRON. Þegar til þessara atriða er litið til viðbótar því, sem rakið er í héraðsdómi, einkum um eignarhlut KRON í áfrýjanda og áhrifa þess á aðalfundum áfrýjanda, er fallist á þá niðurstöðu héraðsdóms, að svo náð samband hafi verið milli KRON og áfrýjanda, að líta verði á þau sem nákomin í skilningi 2. gr. laga nr. 6/1978.

III.

Eins og fram kemur í héraðsdómi, var KRON rekið með miklu tapi árin fyrir gjaldþrotið. Á aðalfundi KRON 20. maí 1989 kom fram í skýrslu stjórnarformanns, að geigvænlegur halli fyrri hluta árs 1988 hefði legið fyrir í september, eigið fé þá nær upp urið, og rekstur stefndi í þrot. Í ársreikningi KRON fyrir árið 1989 voru heildareignir félagsins í árslok 1989 metnar á 699.760.169 krónur, en heildarskuldir þess á sama tíma 756.497.766 krónur og neikvætt eigið fé 56.737.597 krónur. Samkvæmt reikningsskilum félagsins, sem miðast við 30. júní 1990, var bókfært verð eigna þá 310.409.399 krónur, heildarskuldir 397.297.019 krónur og neikvætt eigið fé 86.887.620 krónur. Er fallist á það með héraðsdómi, að ósannað sé, að KRON hafi verið gjaldfært 22. maí 1990.

Því er lýst í héraðsdómi, að Mikligarður hf. hafi yfirtekið rekstur verslana KRON 1. apríl 1990. Þar kemur einnig fram, að KRON var einn stærsti viðskiptavinur búvörudeildar SÍS í kjöti og skuldaði henni stórfé. Þótt KRON væri hætt rekstri, gerðu margir það að skilyrði fyrir viðskiptum við Miklagarð, að KRON greiddi upp skuldir sínar. Bar fyrrverandi framkvæmdastjóri Miklagarðs og KRON fyrir dómi, að sumir hefðu nýtt sér þá stöðu, sem þeir höfðu, og lokað á Miklagarð vegna skulda KRON. Fyrrverandi innheimtustjóri búvörudeildarinnar bar fyrir dómi, að það hefði verið krafa þeirra við kaupin á Furugrund 3, að peningar þeir, sem greiddir voru til KRON, yrðu greiddir inn á skuldina við búvörudeildina. Er fallist á það með héraðsdómi, að KRON hafi í raun verið að greiða inn á skuld sína við búvörudeildina með því að

afsala eign sinni að Furugrund 3 í Kópavogi til hennar og að það hafi ekki verið venjulegur greiðslueyrir í samskiptum aðila.

Samkvæmt framansögðu teljum við, að staðfesta beri hinn áfrýjaða dóm.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 1. júlí 1993.

Mál þetta, sem dómtekið var að loknum munnlegum flutningi 8. júní sl., er höfðað með stefnu, sem árituð er um viðtöku 10. september sl.

Stefnandi er þrotabú Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis (KRON), kt. 680169-2259, Reykjavík.

Stefndi er Samband íslenskra samvinnufélaga (SÍS), kt. 550269-4309, Sambandshúsinu við Kirkjusand í Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru, „að rift verði með dómi greiðslu á hluta skulda KRON við búvörudeild stefnda 22. maí 1990, sem fram fór í því formi, að stefndi keypti og fékk afsal fyrir fasteign stefnanda á efri hæð húseignarinnar nr. 3 við Furugrund í Kópavogi ásamt tilheyrandi leigulóðarréttindum, og greiddi KRON gegn því m. a. í peningum (peningaávísun) 18.762.499 kr., sem KRON greiddi síðan stefnda samdægurs með tékka nr. 4514967 á hlaupareikning nr. 620, sem greiðsla stefnda hafði verið lögð á“. Í öðru lagi er þess krafist, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda framangreinda fjárhæð með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 22. maí 1990 til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndi krefst sýknu og málskostnaðar.

Málavextir.

Með kaupleigusamningi, dagsettum 31. mars 1989, seldi KRON Grundarkjöri hf. á leigu allan verslunarrekstur, lausar innréttingar, tæki og áhöld í versluninni að Furugrund 3. Leigutíminn var frá 1. apríl 1989 til 1. maí 1993. Greiðsla fyrir hið leigða á leigutímanum átti að vera 21 milljón króna með rétti til að kaupa hið leigða fyrir jafnvirði síðustu leigugreiðslu. KRON framseldi samninginn búvörudeild stefnda 25. október 1989, og var hann metinn á 18.281.000 kr. að nóvembergreiðslunni meðtalinni. Grundarkjör hf. var úrskurðað gjaldþrota 17. maí 1990.

Með afsali, út gefnu 22. maí 1990, seldi KRON, sem hætt hafði rekstri 1. apríl s. á., búvörudeild stefnda efri hæð húseignarinnar nr. 3 við Furugrund í Kópavogi fyrir 34.500.000 kr. Hluti kaupverðsins, 18.762.499 kr., var greiddur í peningum, en að öðru leyti var það greitt með yfirtöku áhvílandi veðskulda.

Stefnandi kveður peningana hafa verið lagða inn á tékkareikning KRON, en sama dag hafi það greitt búvörudeildinni sömu fjárhæð til upp-

gjörs á skuld samkvæmt fjórum víxlum og að hluta inn á einn víxil. Þ. á m. hafi verið greiddur víxill, að fjárhæð 3.358.811 kr., sem hafi verið með gjalddaga 2. júní 1992, og 1.508.272 kr., sem innborgun á víxil, að fjárhæð 12.065.908,70 kr. Þessu er ómótmælt af hálfu stefnda. Þrátt fyrir þetta hafi KRON verið í skuld við búvörudeildina, sem talin var 8.869.177,22 kr. 30. september 1990.

Bú KRON var tekið til gjaldþrotaskipta 22. apríl 1991, og er sá dagur frestdagur við skiptin.

Málsástæður og lagarök.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að framangreind greiðsla sé riftanleg samkvæmt gjaldþrotalögum. Greitt hafi verið með óvenjulegum greiðslueyri í þessu viðskiptasambandi, ekki síst miðað við fjárhagsstöðu KRON á þessum tíma. Þá sé um nákomna aðila að ræða, enda verði engan veginn sagt, að greiðslan hafi verið venjuleg eftir atvikum.

Stefnandi heldur því fram, að með þessari ráðstöfun fasteignarinnar að Furugrund 3 og nettóandvirði hennar hafi stefndi fengið greidda skuld með óvenjulegum greiðslueyri, en aðferðina, sem notuð var til að greiða KRON fjármuni, sem fóru rակleitt til baka, verði aðeins að skoða sem umbúðir um gjörninginn. Einnig er því haldið fram, að KRON hafi verið ógjaldfært eða orðið það við greiðsluna. Þá er því og haldið fram, að greiðslan geti ekki skoðast venjuleg eftir atvikum. Stefnandi telur KRON og stefnda hafa verið nákomna í skilningi gjaldþrotalaga, tengsl þeirra hafi verið veruleg, bæði hagsmuna- og félagslega, í fyrsta lagi vegna eignarhluta KRON í stefnda, í öðru lagi vegna fulltrúafjölda og atkvæðavægis KRON á aðalfundum stefnda, í þriðja lagi vegna sameignar þeirra á ýmsum félögum, svo sem Miklagarði hf. og fleirum, í fjórða lagi vegna sama tilgangs, hugsjóna og markmiða, er komi fram í lögum um samvinnufélög, samþykktum þeirra, samstarfi og viðskiptahagsmunum, og í fimmta lagi vegna fjölpættra tengsla við stjórnarmenn félaganna, sem sumir hverjir hafi verið í stjórnnum beggja og dótturfélaga eða starfsmenn annars og stjórnarmenn í hinu.

Verði ekki fallist á riftunarkröfu reista á hlutlægum grunni, er byggt á almennu riftunarreglunni. Heldur stefnandi því fram, að tengsl KRON og stefnda hafi verið slík, að verulega slakni á sönnunarbyrði stefnanda fyrir þeim atvikum, sem honum beri að sanna við beitingu huglægra riftunarreglna. Er byggt sjálfstætt á því, að greiðslan hafi leitt til skerðingar á rétti sumra kröfuhafa og verið ótilhlýðileg mismunun stefnda í vil á kostnað þeirra. KRON hafi í raun ekki verið að ráðstafa eigin fjármunum, heldur þeim, sem ganga hafi átt til fullnustu á kröfum lánardrottna þess, og ráðstöfunin því verið brot á jafnræðisreglum gjaldþrotalaganna. KRON hafi á

Þessum tíma verið orðið ógjaldfært og stefnda ekki getað dulist það. Að minnsta kosti hafi verið full ástæða fyrir hann að kanna, hver fjárhagsstaðan hafi verið.

Með vísan til 190. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti og fleira kveðst stefnandi styðjast við 54. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978, sbr. 2. gr. s. 1., og sjálfstætt við 61. gr. s. 1. Varðandi endurgreiðslukröfuna er vitnað til 62. og 63. gr. s. 1., verði riftun studd 61. gr. Þá er skírskotað til laga um samvinnufélög, vaxtalaga og laga um meðferð einkamála.

Stefndi heldur því fram, að við gjaldþrot Grundarkjörs hafi búvörudeild þess orðið að bregðast fljótt við sem handhafi kaupleigusamningsins til að minnka tjónið, er af gjaldþrotinu gæti leitt. Á þessum tíma hafi KRON verið að selja eignir og greiða niður skuldir með því markmiði að gera félagið upp og hætta verslunarrekstri. Salan á húsnæðinu hafi verið mjög hagstæð, enda séu ekki gerðar athugasemdir við söluverð, og það hafi raunar verið hærra en stefndi fékk síðar fyrir það. Ekki hafi verið um óvenjulegan greiðslueyri að ræða, enda tíðkist nú, að skuldir séu greiddar með margvíslegum eignum, fasteignum, bifreiðum og því um líku. Þá er því með öllu mótmælt, að um nákomna aðila sé að ræða í skilningi gjaldþrotalaga. Um tvö algerlega sjálfstæð fyrirtæki hafi verið að ræða, þótt KRON hafi verið aðili að stefnda og átt nokkurn hlut í stofnsjóði hans eins og fjölmörg önnur kaupfélög í landinu. Þá er því mótmælt, að með greiðslunni hafi verið brotin jafnræðisregla gjaldþrotalaga, enda hafi stefndi verið í góðri trú, er hann fékk hana. Bæði fyrir og eftir hafi KRON verið að ráðstafa eignum sínum og greiða skuldir, og hafi stjórn þess talið, að félagið myndi geta staðið við allar skuldbindingar sínar.

Stefndi vísar til sömu ákvæða gjaldþrotalaga og stefnandi auk ákvæða einkamálalaga.

Niðurstaða.

KRON var samvinnufélag og átti aðild að stefnda, Sambandi íslenskra samvinnufélaga. Samkvæmt ársreikningi KRON fyrir árið 1989 átti það 6.653.572 kr. í stofnsjóði stefnda, og við munnlegan málflutning var upplýst, að 31. desember 1990 hefði þessi inneign verið 7.866.098 kr., sem voru 7,77% af heildarinnstæðu í sjóðnum. Samkvæmt ársskýrslum stefnda fyrir árin 1988 og 1989 átti KRON rétt á að senda langflesta fulltrúa allra aðildarfélaga á aðalfundi stefnda 1989 og 1990, 39 hvort ár. Fyrra árið átti 131 fulltrúi rétt til fundarsetu, en hið síðara 124. Í samþykktum fyrir stefnda er í 2. gr. fjallað um tilgang hans, sem er að koma til leiðar samstarfi meðal allra samvinnufélaga landsins, sérstaklega með því að annast fyrir félögin

vörukaup og sölu og aðra slíka starfsemi, sem hagfelld sé að reka sameiginlega, einnig að vinna að samræmi í skipulagi og starfi félaganna, útbreiða þekkingu á þeim og gæta hagsmuna þeirra á sviði löggjafar. Í 24. gr. er ákvæði um, að stjórn stefnda sé heimilt á hverjum tíma að láta trúnaðarmann kynna sér hag, reikninga og starfshætti félaganna. Samkvæmt 25. gr. er félögunum skylt að senda stjórn stefnda, sé þess óskað, skýrslur um hag sinn og rekstur. Við yfirheyrslur kom fram hjá stjórnarformanni stefnda, að félögin sendu honum ársskýrslur sínar og upp úr þeim væru unnar hagskýrslur kaupfélaganna.

Samkvæmt framansögðu lítur dómurinn svo á, að á milli KRON og stefnda hafi verið það náð samband, að líta verði á þá sem nákomna í skilningi 2. gr. laga nr. 6/1978. Af þessu leiðir, að frestur samkvæmt 2. mgr. 54. gr. nefndra laga var ekki liðinn, þegar KRON varð gjaldþrota.

Kemur þá til athugunar, hvort KRON hafi verið gjaldfært, þegar það seldi búvörudeild stefnda framangreinda fasteign. Samkvæmt ársreikningi 1989 var eigið fé þess neikvætt um 56.737.597 kr. 31. desember 1989, en hafði verið jákvætt um 31.221.000 kr. í árslok 1988. Heildareignir félagsins í árslok 1989 voru metnar á 699.760.169 kr. í ársreikningi, en skuldir samtals 756.497.766 kr. Samsvarandi tölur fyrir árið 1988 voru 641.554.000 kr. í eignir og 610.332.000 kr. í skuldir. Þegar KRON leitaði eftir heimild til nauðasamninga 28. nóvember 1990, kom fram í beiðninni, að ástæðan væri sú, að félagið væri komið í greiðsluþrot vegna langvarandi tapreksturs, er leitt hefði til óbærilegrar skuldasöfnunar, og það væri ekki í stakk búið að greiða skuldir sínar að fullu. Í frumvarpi að nauðasamningi, er fylgdi beiðninni, var gert ráð fyrir, að kröfur yrðu greiddar að 25 hundraðshlutum á næstu fimm mánuðum eftir staðfestingu nauðasamnings, en tekið var fram, að ekki væri unnt að setja tryggingu fyrir efndum. Hinn 12. desember var KRON veitt heimild til að leita nauðasamninga. Hún var felld niður 13. mars 1991 og félagið síðan tekið til gjaldþrotaskipta 22. apríl, eins og rakið var.

Með vísan til framanritaðs telur dómurinn ósannað, að KRON hafi verið gjaldfært 22. maí 1990, þegar það seldi búvörudeild stefnda framangreinda fasteign og greiddi um leið inn á skuld sína við hana.

Þegar KRON hafði selt búvörudeild stefnda fasteignina, var sá hluti kaupverðsins, er það fékk greiddan með peningaávísun, greiddur inn á skuld þess við búvörudeildina, eins og rakið var. Það er álit dómsins, að KRON hafi í raun verið að greiða inn á skuld sína við búvörudeildina með því að afsala henni húseigninni. Ekki hefur verið sýnt fram á, að það hafi tíðkast í viðskiptum þeirra, sem voru mjög mikil, að KRON hafi greitt með fasteignum, og almennt telst það ekki venjulegur greiðslueyrir.

Samkvæmt framansögðu fellst dómurinn á þá kröfu stefnanda, að rift verði framangreindri greiðslu, er greidd var 22. maí 1990. Enn fremur verður tekin til greina krafa hans um, að stefndi verði dæmdur til að greiða honum 18.762.499 kr. með dráttarvöxtum frá 22. maí 1990 til greiðsludags.

Stefndi verður dæmdur til að greiða stefnanda 650.000 kr. í málskostnað, og hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Rift er greiðslu á þeim hluta skulda KRON við búvörudeild stefnda, Sambands íslenskra samvinnufélaga, er greiddur var með peningum (peningaávísun), 18.762.499 kr., 22. maí 1990.

Stefndi greiði stefnanda, þrotabúi KRON, 18.762.499 kr. með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá 22. maí 1990 til greiðsludags og 650.000 kr. í málskostnað auk virðisaukaskatts.
